

**Стасюк В. В.**, доктор психологічних наук, професор,  
професор кафедри МПЗ ДВ НУОУ (м. Київ)

**Олійник Л. В.**, кандидат педагогічних наук,  
старший науковий співробітник НМЦ організації  
освітньої діяльності НУОУ (м. Київ)

## КРИТЕРІЇ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ВІЙСЬКОВО-СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

*В статті зроблено аналіз особливостей критеріїв психолого-педагогічної підготовки магістрів військово-соціального управління та обґрунтування основних напрямів її удосконалення.*

*Ключові слова:* магістр, військово-соціальне управління, психолого-педагогічна підготовка, критерії.

*В статье проанализированы особенности критериев психолого-педагогической подготовки магистров военно-социального управления и обосновываются основные направления ее совершенствования.*

*Ключевые слова:* магистр, военно-социальное управление, психолого-педагогическая подготовка, критерии.

*In the article the analysis of features criterion of psychological-educational preparation of master's degrees of military-social management and are grounded the basis directions of its improvement.*

*Key words:* master, military-social management, psychological-educational preparation, criterion.

В сучасному суспільстві першочерговим є визначення людей як компетентних або некомпетентних, а отже, спроможних або неспроможних виконати професійний обов'язок на продуктивному, творчому рівні. Якісну підготовку майбутніх магістрів військово-соціального управління, постійне оновлення їх знань та вмінь розглядають як важливу передумову результативного вирішення виховних завдань на практиці.

Чому і як навчати майбутніх військових керівників? Ці питання, в усій їхній складності та вагомості, завжди стояли і нині стоять перед вищою військовою школою. Йдеться про те, що ретельно відібраний із різноманітних наукових джерел і дидактично опрацьований навчальний матеріал має забезпечити якісну підготовку військових фахівців. Для цього зміст військової освіти слід постійно оновлювати відповідно до вимог сучасної військової практики, науково-технічного і суспільного прогресу, беручи до уваги те, що ми живемо у світі змін, які дедалі прискорюються.

Аналіз наукових розробок, які пов'язані з питаннями реформування системи військової освіти, що здійснено такими вченими як Нещадим М. І. [1], Ройлян В. О. [2], Ягупов В. В. [3] та ін. дає змогу зробити висновок, що безпосередньо проблема реформування системи вищої військової освіти України досліджена досить глибоко, але в той же час психолого-педагогічна підготовка майбутніх магістрів військово-соціального управління, критерії її оцінювання досліджені ще недостатньо. Тому метою даної статті є визначення

критеріїв психолого-педагогічної підготовки майбутніх магістрів військово-соціального управління.

На нашу думку, майбутній магістр військово-соціального управління повинен увійти в самостійну діяльність озброєний досягненнями світової та вітчизняної наукової думки, маючи солідний духовно-моральний капітал і постійний інтерес до нового у військовій науці, техніці, культурі, суспільному житті. Отже, військова освіта має працювати на сучасне і майбутнє шляхом формування особистісних якостей майбутнього магістра військово-соціального управління, його знань, умінь, навичок, світогляду і, безперечно, визначати науково-технічний, моральний і духовний потенціал Збройних Сил України в цілому. Тому і є логічним те, що значна увага приділяється підвищенню гарантованості високого рівня та об'єктивності оцінки критеріїв психолого-педагогічної підготовки майбутніх магістрів військово-соціального управління.

Аналіз переліку посадових обов'язків майбутніх магістрів військово-соціального управління згідно із Військовим статутом Збройних Сил України дав змогу визначити, що 90% їх статутних обов'язків пов'язані з управлінням підлеглими, тобто, виконуючи свої обов'язки в системі типу «людина – людина».

Безпосередніми організаторами виховної роботи, відповідальними за планування, методичне забезпечення, якість та ефективність її проведення, дієвість заходів, є магістри військово-соціального управління.

Виходячи з розуміння процесу організації виховної та соціально-психологічної роботи, визначимо критерії психолого-педагогічної підготовки майбутніх магістрів військово-соціального управління.

Критерій (гр. *kritirion* – засіб судження, переконання, мірило) – це мірило для визначення, оцінки предмета чи явища; ознака, взята за основу класифікацій; підстава для оцінки чогось. У науковій теорії під критеріями розуміють ті якості явища, що відображають його суттєві характеристики і саме тому підлягають оцінці.

У загальному вигляді критерій – це важлива й визначальна ознака, яка характеризує різні якісні аспекти явища, його сутність. Показник же становить собою кількісну характеристику цих явищ, яка дає змогу зробити висновок про його стан у динаміці.

Таким чином, критерій – це поняття ширше, ніж показник, а отже, можлива ситуація, коли для одного критерію існує система показників. Водночас критерій і показник тісно взаємопов'язані: науково обґрунтований вибір критерію значною мірою обумовлює правильний вибір системи показників і, навпаки, якість показника залежить від того, наскільки він повно й об'єктивно характеризує прийнятий критерій.

Найбільш узагальнені критерії, що характеризують ефективність діяльності окремого військового фахівця щодо оволодіння військовою спеціальністю, визначає М. І. Нецадим. Це такі *критерії*:

- ступінь сформованості інтелектуальних якостей (як результат включення особистості в цілеспрямовану навчальну та наукову діяльність);
- ступінь сформованості морально-психологічних і ділових якостей (як результат включення особистості у військово-педагогічний процес, її соціалізації, самовдосконалення внаслідок створення від-повідної мотиваційної основи);
- рівень виконання військовослужбовцями обов'язків (як результат практичного застосування статутів ЗС України у повсякденній діяльності та адаптації до нових її умов);
- рівень витрат (фінансових,

матеріальних, часових, психо-фізіо-логічних) на досягнення зазначених вище цілей освіти [1].

На нашу думку, наведені критерії мають високий рівень узагальненості і для об'єктивного визначення психолого-педагогічної підготовки майбутніх магістрів військово-соціального управління їх слід розкласти до простіших показників і відповідним чином систематизувати.

Потреба сучасних ЗС України у магістрах військово-соціального управління, що здатні зайняти особистісно-орієнтовану позицію щодо підлеглих і самих себе, ще більше актуалізує проблему підвищення їх психолого-педагогічної підготовки.

Моделювання структури психолого-педагогічної підготовки психолого-педагогічної підготовки майбутніх магістрів військово-соціального управління можна подати у вигляді трьох взаємодіючих підсистем особистості:

- підсистема *соціальної культури* (висока загальна культура, мудрість, громадянська зацікавленість, гуманістично-демократичні принципи формування особистості, особистісно-орієнтований підхід до виховання, оптимізм);
- підсистема *компетентної побудови відносин* (гуманістична спрямованість, висока моральність, суб'єкт-суб'єктні відносини, колективність, співробітництво, самоуправління);
- підсистема *психолого-педагогічної технологічності* (інформаційно-змістовні технології, психолого-педагогічна техніка, набір різноманітних методів та прийомів психолого-педагогічного впливу, уміння проектувати нові педагогічні технології, творчість).

Таким чином, структура психолого-педагогічної підготовки майбутнього магістра військово-соціального управління, згідно із посадовими обов'язками, спрямована на здійснення мети його професійної діяльності – організацію виховної та соціально-психологічної роботи у військовій частині (установі) є єдністю п'яти критеріїв: когнітивного, комунікативного, особистісного, операційно-діяльнісного та результативного.

*Когнітивний* критерій являє собою сукупність науково-теоретичних знань про виховну та соціально-психологічну роботу взагалі і про роль виховної взаємодії в ній.

Рівень розвитку когнітивного критерію визначається повнотою, глибиною, системністю знань, навичок та вмінь.

До показників когнітивного критерію належать психолого-педагогічні знання, психолого-педагогічні навички і вміння та стиль.

*Педагогічні знання* допомагають майбутньому магістру військово-соціального управління аналізувати суперечності, які зумовлюють хід і результати процесу виховної та соціально-психологічної роботи, встановлювати на цій основі закономірності, які діють у освітній сфері, вибирати методи, організаційні форми і засоби навчання, найефективніші для якісної підготовки. Педагогічні знання включають: цілі, зміст, методи, форми виховання військовослужбовців, знання сучасних виховних методик, технологій, творчих форм роботи із військовослужбовцями. До педагогічних знань належать навчально-методичні знання, які безпосередньо обслуговують практичну діяльність і організовані таким чином, щоб забезпечити створення магістрам військово-соціального управління практичної діяльності у вигляді приписів (рекомендацій) до неї.

*Психологічні знання* – підготовленість у сфері психології – це передусім чіткі уявлення про специфічну психічну реальність, які супроводжуються позитивним фоном, позитивним інтересом до військової служби і готовністю контактувати в міжособистісному спілкуванні. У психологічно підготовленого військовослужбовця має бути насамперед відчуття натхнення, а не просто вербальні та концептуальні психологічні знання.

Дисципліни психологічного напрямку необхідно перевести з теоретично констатуючого викладання в практичне з отриманням зворотного зв'язку засвоєння психологічних знань. Результат отримання психологічних знань буде позитивним, якщо цей процес буде особистісно-орієнтовним на основі психологічних рекомендацій з визначенням досвіду майбутнього магістра військово-соціального управління.

До *психолого-педагогічних вмінь* належать:

- пізнавальні – вміння пізнавати, здобувати знання з різних джерел інформації; переробляти інформацію,

узагальнювати, аналізувати, систематизувати та використовувати її на практиці; застосовувати інформаційні технології;

- діагностико-проективні та аналітичні – вміння використовувати педагогічні і психологічні методи дослідження особистості військово-службовця та проектувати її розвиток; проводити моніторинг зовнішніх проявів емоційного стану військовослужбовця; використовувати педагогічні та психологічні методи дослідження військового підрозділу та проектування його розвитку;

- рефлексивно-регулятивні – вміння визначати стан власного фізичного, психічного, соціального та духовного рівня розвитку; об'єктивно оцінювати рівень власної теоретичної готовності до взаємодії з підлеглими та керівництвом; визначати напрями самоосвіти та самовиховання;

- конструктивні – вміння відбирати навчальний матеріал, проектувати процес самостійного професійного самозростання; визначати цілі, завдання, напрями, зміст, засоби, методи та форми індивідуальної та групової роботи з підлеглими;

- організаційні – вміння залучати підлеглих у діяльність, викликати в людей інтерес, об'єднувати і спрямовувати підлеглих на досягнення мети;

- комунікативні – вміння спілкуватися, вирішувати конфлікти.

*Комунікативний* критерій являє собою здатність синтезувати знання, продуктивний досвід та інноваційні дії, встановлювати міжособистісні зв'язки, планувати й організовувати виховну та соціально-психологічну роботу, погоджувати свої дії з діями підлеглих, вибирати оптимальний стиль спілкування в різних ситуаціях, опановувати засоби вербального і невербального спілкування.

Показниками комунікативного критерію є:

- здатність до формулювання власної думки (усно, письмово);

- здатність до лідерства – вміння визначати переважний вплив особистості на інших, право приймати рішення у відповідальних ситуаціях, обґрунтовано приймати самостійні рішення (у нестандартних ситуаціях виявляється як здатність до рішучих дій). *Лідер* – це авторитетна особистість, яка відіграє головну роль в організації спільної діяльності і

регулюванні взаємовідносин у колективі;

- здатність до прогнозування – вміння передбачати результати розв’язування проблеми, уявляти можливі її наслідки. Виявляється під час розв’язування майбутнім магістром військово-соціального управління завдань виховної та соціально-психологічної роботи;

- здатність до переговорів – вміння вступати в контакт з людьми, організовувати співробітництво, результатом якого є взаємні зміни поведінки, діяльності, відносин, установок;

- здатність до самооцінки – спроможність майбутнього магістра військово-соціального управління об’єктивно оцінювати власні вчинки, моральні якості, переконання, мотиви.

Стиль (фр. *style* – прийом, спосіб, метод роботи) – це вміння використовувати психофізичний апарат як інструмент виховного впливу, конкретні прийоми та способи володіння собою (своїм організмом, настроєм, мовленням, увагою, уявою тощо) та методи впливу на інших (вербальними та невербальними засобами).

Особистісний критерій являє собою сукупність індивідуальних характеристик майбутнього магістра військово-соціального управління в системі емоційно-соціальних стосунків.

Показниками особистісного критерію є:

- цілеспрямованість – наявність суб’єктивної системи цілеспрямованості, визначення цілей, потреба в усвідомленні цілей діяльності. Під цілеспрямованістю у професійній діяльності розуміють прагнення досягнути основної суспільно важливої мети – реалізувати своє бажання стати компетентним магістром військово-соціального управління;

- оперативність мислення – характеризується швидкістю, гнучкістю та оригінальністю, тобто якостями, які допомагають виявити розбіжність і сформулювати проблему, а також здатністю зафіксувати інформацію, зберегти її й відтворити негайно або з часом, встановленням зв’язків між поняттями, явищами на основі згаданого образу або ситуації;

- чесність – моральна якість, яка означає правдивість, щирість перед іншими і собою стосовно мотивів, якими керується особистість;

- авторитетність – загальновизнаний вплив особистості у різних сферах військової діяльності. Властива особам, які є для оточення еталоном і має високий рівень референтності. *Авторитетність* – визнання за особистістю права приймати відповідальні рішення в умовах спільної діяльності;

- відповідальність – здатність усвідомлювати причини змін або їх протидії в навколишньому середовищі та їх усвідомлене управління. У педагогічній діяльності відповідальність являє собою внутрішню регуляцію, опосередковану ціннісними орієнтирами. У виховній діяльності магістр військово-соціального управління має змогу приймати альтернативні рішення, тобто діяти, а не тільки прогнозувати діяльність;

- самостійність – незалежність в оцінках, судженнях, виконання дій без сторонньої допомоги;

- працездатність та витривалість – здатність витримувати тривале навантаження, відповідає активністю на підвищення вимог до ефективності військової діяльності.

Операційно-діяльнісний критерій являє собою сукупність здатностей застосовувати знання у практичній діяльності та відображає процесуальну суть виховної та соціально-психологічної роботи і реалізується за допомогою оптимальних методів і форм її організації.

Показниками операційно-діялісного критерію є:

- здатність до проведення виховних заходів та гуманітарної підготовки – вміння чітко визначати мету і завдання виховних заходів, наявність чіткого плану, добір змісту, розкриття виховного заходу, використання наочності, дидактичних матеріалів, обґрунтованість вибору методу проведення заходів, облік результатів засвоєння виховних заходів та навчальних занять з гуманітарної підготовки та контроль за ними;

- здатність до застосування досвіду – вміння критично оцінювати набутий досвід і творчо використовувати його для вирішення про-фесійних завдань. У виховній діяльності виявляється у творчому застосуванні професійних знань, навичок, умінь для розв’язування склад-них ситуацій та знаходження конструктивних і нетрадиційних способів їх розв’язування.

Практичні завдання предметного аналізу службової діяльності потребує розрахунків на основі реальної інформації, широкого використання практичних даних, які базуються на досвіді, практиці, конкретних показниках діяльності;

- здатність до ініціативності, готовності до дій – упереджений зовнішній вплив на події конкретними пропозиціями і діями проявом ініціативи за власним бажанням та прагненням до нових форм діяльності.

Результативний критерій визначає рівень здатності магістра військово-соціального управління забезпечити морально-психологічний стан особового складу. Рівень сформованості результативного критерію визначається повнотою, глибиною, системністю здатностей в області виховної та соціально-психологічної роботи, яка визначається за позитивною динамікою морально-психологічного стану особового складу.

Розглянуті критерії взаємопов'язані між собою та є основою здатності проводити виховну та соціально-психологічну роботу з військовослужбовцями.

Згідно з визначеними критеріями умовно виділимо такі *рівні* здатності проводити виховну роботу з військовослужбовцями.

Творчий рівень передбачає:

- активно-спонукальне ставлення до аналізу, вирішення виховних ситуацій та організації виховної діяльності;

- професійно вмотивоване ставлення до професійного становлення, як напрямок пошуку нової інформації та шляхів вирішення виховних завдань;

- подальше системне застосування принципів, методів та категорій, творча оптимізація виховної діяльності як потреба професійного становлення;

- вміння вносити пропозиції до створення нових виховних проєктів;

- знання й уміння застосовувати методи проблемного та особистісно-орієнтованого виховання на творчопошуковому рівні.

Характеризується активністю суб'єкта – здатністю виходити за межі вимог ситуації; ефективною реалізацією творчого потенціалу під час моделювання виховних ситуацій, позитивним емоційно-соціальним сприйняттям дійсності, що стимулює гнучкий перехід до творчого перетворення у діяльності.

Творчий рівень означає: здатність проводити виховну роботу з військовослужбовцями розвинута високо, забезпечує виконання професійних завдань на високому рівні та досягла найвищого рівня свого розвитку, тобто повної досконалості.

Високий рівень передбачає:

- активно-діяльнісний підхід до аналізу та вирішення виховних ситуацій та організації виховної роботи;

- професійно-вмотивоване ставлення до професійного становлення;

- подальше системне вміння аналізувати виховну діяльність;

- застосування раніше засвоєних знань і умінь у проблемних ситуаціях;

- вміння доповнювати існуючі виховні проєкти;

- знання й уміння застосовувати методи проблемного та особистісно-орієнтованого виховання на пошуковому рівні.

Характеризується проявом пошукової активності, яка спрямована на зміну ситуацій або ставлення до них; відкритістю емоційно-соціального сприйняття дійсності, що дає змогу засвоювати новий досвід, перебудовувати свої дії на основі реального оцінювання проблеми.

Високий рівень означає: здатність проводити виховну роботу з військовослужбовцями розвинута, забезпечує високий рівень компетентності у вирішенні професійних завдань, тобто є стійкою та ефективною у професійній діяльності.

Достатній рівень передбачає:

- позитивне ставлення до аналізу та вирішення виховних ситуацій та до організації виховної діяльності, проте бачення проблем та пошук шляхів їх вирішення є стереотипними;

- професійно вмотивоване ставлення до професійного становлення, сприйняття їх проходить з елементами пасивності;

- використання у процесі педагогічної діяльності знань, які були отримані під час теоретичної підготовки;

- вміння вирішувати типові виховні завдання, користуватися настановами для виконання виховної діяльності;

- знання й уміння застосовувати окремі методи проблемного та особистісно-орієнтованого виховання.

Характеризується ситуативно-

пошуковою активністю суб'єкта, домінуванням традиційних підходів до розв'язування ситуацій, елементами пошуку нових способів розв'язування стандартних ситуацій.

Достатній рівень означає: здатність проводити виховну та соціально-психологічну роботу з військовослужбовцями розвинута задовільно, забезпечує виконання службових завдань на достатньому рівні за умови надання допомоги, тобто розвинена помірно, але загалом є не дуже ефективною.

Низький рівень передбачає:

- пасивне ставлення з епізодичною зацікавленістю до аналізу та вирішення виховних ситуацій та організації виховної діяльності;
- частково вмотивоване професійне ставлення до професійного становлення;
- вміння вирішувати типові виховні завдання з підказкою інструкції на основі теоретичних знань;
- аналіз педагогічних ситуацій відокремлено за зовнішніми проявами;
- низький рівень знань й умінь застосовувати окремі методи проблемного та особистісно-орієнтованого виховання;
- низьку адаптивно-ситуативну активність суб'єкта, що проявляється у пристосуванні та обмеженості дій

конкретною ситуацією, можливістю зіставити умови ситуації та способи її розв'язування завдяки рефлексивності;

- формальне емоційно-соціальне сприйняття, що призводить до відчуження від пошуку способів розв'язування виховних ситуацій.

Низький рівень означає: здатність проводити виховну та соціально-психологічну роботу з військовослужбовцями розвинута слабо, є ще недосконалою, невиразною, під час реалізації умінь і навичок у практичній діяльності необхідний постійний контроль.

Розглянуті критерії взаємопов'язані між собою та дають можливість у цілому, скласти інтегративну оцінку психолого-педагогічної підготовки майбутнього магістра військово-соціального управління.

Таким чином, здатність проводити виховну та соціально-психологічну роботу з військовослужбовцями майбутніми магістрами військово-соціального управління зумовлюється вміннями виконувати виховний захід, вивчати особовий склад та визначати його морально-психологічний стан на основі ефективної взаємодії завдяки усвідомленню емоційно-соціальної значущості особистісних способів розв'язування професійних завдань.

## Література

1. Нещадим І. М. Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика: Монографія. – К., 2003.- 766 с.
2. Ройлян В. О. Формування професійних якостей майбутніх фахівців Сухопутних військ в умовах реформування ВВОО: Автореф. дис. пед. наук. – Одеса, 2004.- 23 с.
3. Ягупов В. В. Теорія і методика військового навчання. Монографія. – К.: Тандем, 2000.-532 с.